

Список використаних джерел:

1. Громяк Р.Т., Ковалів Ю.І. Літературознавчий словник-довідник. К.: ВЦ»Академія», 1997. 752 с.
2. Циховська Е. Інформаційні віруси: картина як інтернет-мем// Актуальні проблеми іноземної філології. Серія: Лінгвістика та літературознавство: зб. наук. статей. Бердянськ: БДПУ, 2013. Вип. VIII. Ч. 1. С. 152–158.
3. Koestler A. The Act of Creation. Paperback, 2014. 752 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-280-0-23>

Назаренко О. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Макєєва Д. О.

*студентка 3-го курсу філології,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ СВІДОМОСТІ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному мовознавстві однією з актуальних проблем наукових досліджень про людину є проблема, пов'язана з функціонуванням і формуванням картин світу. Картина світу, притаманна як кожній окремій особистості, так і суспільству в цілому, є однією з умов цілісного сприйняття світу. Особливий інтерес дослідників викликають питання щодо мовної картини світу. Мова є найважливішим засобом формування та існування знань людини про світ. Немає жодного виду діяльності людей, у якому б не застосовувалася мова для вираження їх думок, почуттів та волі, для досягнення взаєморозуміння між ними. Пізнаючи мову етносу в усіх її взаємозв'язках і проявах, пізнаємо й духовну природу її носія – народу, а разом з тим і його мовну картину світу.

Вперше термін «картина світу» був застосований німецьким фізиком і поетом В. Герцем на межі XIX–XX ст. щодо реалій фізичного світу. Науковець трактував його як сукупність внутрішніх образів зовнішніх об'єктів, які відображають їх істотні властивості і дають можливість робити логічні висновки щодо поведінки цих об'єктів.

Тезу про «мовну картину світу» висунув видатний німецький філософ і мовознавець В. Гумбольдт. Дослідник виклав основні положення цього поняття і ввів у науковий обіг цей термін, що став важливим концептом сучасної лінгвістики. Він вважав, що «будь-яка мова, позначаючи окремі предмети, насправді творить: вона формує для народу, який є її носієм, картину світу», звісно, й «особливість духу і будова мови будь-якого народу, настільки внутрішньо пов'язані між собою, що одне передбачає інше. Мова є зовнішнім проявом духу народів. Мова – це їхній дух, а їхній дух – це їхня мова» [2, с. 147]. На думку науковця, саме за допомогою мови закріплюється у свідомості людини притаманний їй суб'єктивний образ об'єктивного світу. Мова є не просто відбиттям навколишнього світу, а й могутньою творчою силою, яка сама створює картину світу і, відповідно, формує мислення народу і його світосприйняття. Відмінності в мовах – це відмінності у поглядах на світ.

О.О. Селіванова зазначає, що мовна картина світу – це представлення предметів, явищ, фактів ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках, категоріях, явищах мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності в етносвідомості [7, с. 441].

Кожна окрема картина світу виконує найрізноманітніші функції й має досить складну будову, проте спільною рисою для всіх картин світу є їх знаковий характер. Знаком виступає мова, а особливості форм існування мови зумовлюють і відображають своєрідність мовних картин світу, які є основними структурними елементами картини світу.

Кожна мовна картина світу неповторна і певним чином впливає на мислення носіїв конкретної мови і культури. Мовна картина світу є самостійною і відіграє ключову роль серед інших картин світу. Під мовною картиною світу маємо на увазі світ у дзеркалі мови, а під самою картиною світу – відображення предметної навколишньої дійсності в психіці людини [3, с.65].

Мовна картина світу не стоїть поряд із специфічними картинами світу, вона їм передує та формує їх, тому що людина здатна розуміти світ й сама себе завдяки мові, в якій закріплюється суспільно-історичний досвід – як загальнолюдський, так й національний. У межах специфіки мови в свідомості її носіїв виникає певна мовна картина світу, через призму якої людина бачить світ [3, с.67]. Тобто мовна картина світу – це відображені в категоріях і формах мови уявлення певної національної спільноти про дійсність. Це віддзеркалення може бути в усній чи письмовій формі, зокрема, й у мові медійного тексту [4, с. 177].

З огляду на широке розуміння змісту поняття «мовна картина світу» його визначення слід звести до вужчого концепту «національно-мовна

картина світу», що є вираженим засобами певної мови світовідчуттям і світорозумінням певного етносу, вербалізованою інтерпретацією мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі [7].

Національна мовна картина світу є результатом відображення колективною свідомістю етносу зовнішнього світу в процесі свого історичного розвитку одночасно з пізнанням цього світу. Свідомість та зовнішній світ – це два фактори, які породжують мовну картину світу будь-якої національної мови. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання про взаємовплив та взаємопроникнення мов і культур.

В. Гумбольдт вважав, що «різні мови є для нації органами її оригінального мислення і сприйняття». На українському ґрунті ідеї В. Гумбольдта розвинув філософ, мовознавець, літературознавець О. О. Потебня, який розробив свою філософію мови. У своїх численних працях він досліджував питання співвідношення мови і мислення, в тому числі в історичному аспекті, зовнішньої і внутрішньої форми слова, символіки тощо. Особливо показова в цьому плані його робота «Мова і народність» (1895), у якій він детально розглянув різні аспекти мовної картини світу, хоча й не використовує саме цей термін, бо він називав це «системами зображення».

Основною ідеєю О. О. Потебні є думка, що різні мови є досить різними системами прийомів мислення, тому неможливо «змінювати мову з такою ж легкістю, як змінюють одяг» [6], оскільки мови не є просто засобами позначення готової думки, яка утворилася незалежно від них. «Мови тому тільки служать позначенням думки, що вони суть засоби перетворення початкових елементів думки; тому в цьому сенсі вони можуть бути названі засобами творення думки» [6]. Тобто, мова, якою користується людина, має визначальний вплив на формування її мислення і сприйняття реальності, а, відповідно, і світобачення. Дослідник наголошував, що цей вплив як мови в цілому, так і кожного її елемента на мислення є всеохоплюючим і абсолютним, але при цьому не помічається й не усвідомлюється людиною-мовцем.

Багато сучасних науковців погоджуються з цими думками, доповнюючи їх: «Національна мова – це якраз те «скло», через яке етнос бачить єдиний інваріант буття і яке визначає конкретні риси національно-специфічної проекції цього інваріанту буття» [3], «мова моделює специфічні риси національного світосприйняття і національного складу мислення на всіх своїх рівнях» [1], «Існує така кількість мовних картин світу, скільки існує мов, кожна з яких відображає унікальний результат багатовікової роботи етнічної свідомості над осмисленням буття людини» [3].

Ці висловлювання цілком справедливі щодо ситуації, коли людина володіє лише однією мовою, яка є рідною для неї. Саме така людина буде носієм національно-мовної картини світу, сформованої її рідною мовою,

тобто в чистому вигляді. Але в наш час – час глобалізації, з одного боку, і активного розвитку і поширення освіти, з іншого – велика кількість людей мовців володіють і постійно користуються більш як однією мовою. Сила впливу іноземної мови і чужої для людини картини світу на свідомість і мислення мовця та його картину світу має відрізнятися залежно від віку людини та обставин, за яких людина вивчає іноземну мову чи мови.

Отже, мовна картина світу слугує для людини не лише способом втілення світобачення, а й подекуди замісником цілого світу свідомості. Можемо зробити висновок, що кожна мовна особистість має власну мовну картину світу, яка відображає національну мовну картину світу, що ґрунтується на системі значущих для етнонаціональної спільноти концептів.

Список використаних джерел:

1. Василенко В. Р. Мовна картина світу як засіб міжкультурної комунікації *Вісник психології і педагогіки: Збірник наук. праць*. Вип. 7. Київ, 2012. Режим доступу http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_7
2. Кальмук О. Р. Національна мовна картина світу та її зв'язок із пареміологічним фондом. Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/natsionalna-movna-kartyna-svitu-ta-jiji-zvyazok-iz-paremiolohichnym-fondom-2/>
3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб.К.: Видавничий центр «Академія», 2012. 286 с.
4. Назаренко О. М. Національно-прецедентні феномени українського когнітивного простору в дискурсі мас-медіа. *Мовознавчий вісник* : Збірник наукових праць. Черкаси : Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Вип. 10, 2010. С. 176-179.
5. Національна мовна картина світу та її зв'язок із пареміологічним фондом. Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/natsionalna-movna-kartyna-svitu-ta-jiji-zvyazok-iz-paremiolohichnym-fondom-2/>
6. Потєбня А. А. Мысль и язык [Электронный ресурс] Киев, 1993. 192 с. Режим доступа: http://genhis.philol.msu.ru/article_158.shtml.
7. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
8. Фактори формування національних мовних картин світу. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/8846/97/>